

עידן

דעה את
אלקי אביך
ועבדהו

פטרון מערכת דעהו:

נתנדב לע"נ הרה"ח זאב ב"ר משה ע"ה
הו' האה"ח מרת פעריל ב"ר טובי' ע"ה

גליון קלג - פרשת חקת - שנת תשפ"ג

גליון מיוחד לבחורי חמד • ערוכים מתוך משנתו של כ"ק מרן רבינו שליט"א

משנת החסידות

שיעורים בספר התניא פרק מ
שיעור פא - ב (פרשת חיי שרה תשס"א)

ביאורים ויסודות מורחבים בתורת מרן הבעש"ט ותלמידיו זיע"א

מסילת ישרים

שיעורי השקפה ומוסר בדרך החסידות

על כן יאמרו המושלים בואו השבון:

גודל הנחיצות לחיות
עם חשבון הנפש

עמוד ה'

ה' צור
עולמים:
חיות אלוקות
- כח והקיום
של כל
העולמות

א. אין אלקי בקרבי: מהות הגשמיות - שאין ניכר בה חיות האלוקית
הכינוי לענין הגשמיות בפשיטות 'מה שנראה ומורגש לחושים הגשמיים' - אינו אלא בעולם העשיה | גדר מציאות 'גשמיות' באמת: שאין ניכר בו האור האלקי המחיה אותו, אלא הוא כחפץ מת | קו האין סוף נפסק באמצע החלל הפנוי, כדי שתהא מדרגות שונות בעולם | העולם שקרוב להקו עצמו - נקרא 'אצילות' | למטה מהקו הם 'בי"ע', שאין הא"ס מאיר בהם בגילוי | העולמות בי"ע נעשו מהכלים השבורים של אצילות שנפלו למטה בעת השבירה הנחשבים כ'מתים' | ע"י העלמת האור האלקי בדברים גשמיים מתאפשרת בהם גם מציאות הרע של הסט"א

ב. אור עולם: ע"י תורה ומצוות נמשך אור אלוקות בעולם הגשמי
ע"י אור התורה והמצוות מתקנים את עולמות התחתונים בי"ע - שיאירו כמו עולם האצילות | באור הנעלה של 'סובב כל עלמין' אין הבדל וחילוק בין מעלה ומטה | בכח האדם דייקא להמשיך גם אור ה'ממלא' שיאיר עד למטה ממש | נפש האדם כלולה מאור' ו'כלי' - גוף ונשמה | כלי הגוף אינם בדרגת אלוקות, ולכן ביכולתם לעבור את פי ה' | באור האלוקי המלוכב בתומ"צ אין שום הבדל בין אורות לכלים | בכח עשיית המצוות בעוה"ז נמשך גילוי אלוקות למטה, ונעשה בזה תיקון לפגם שבירת הכלים

ג. תורת חיים: התורה התורה משפיע חיים למקום המיתה
התורה נקראת 'תורת חיים' על שום שהתומ"צ מביאים חיים בתוך הכלים שנשברו ומתו | אחדות האורות והכלים בכח התומ"צ - כענין אחדות הבורא שאין יחיד כיהודו' | בזמן הזה עדיין לא נתקנה גשמיות העולם, ולכן אין הבחנה בין מעשה המצוות לשאר הפעולות | לעתיד לבוא יזדכך הטבע, ויתגלו כל התיקונים שנפעלו בכח התומ"צ במשך ימות עולם

א.

אין אלקי בקרבי: מהות הגשמיות - שאין ניכר בה חיות האלוקית

ואין ניכר בו כלל היכן הוא מקום אחיזתו האמיתית, עד שהוא יכול גם להתנגד ולעמוד מול הכוונה העליונה שרצה הבורא יתברך בתכלית בריאתו, והיינו שיש בהם מקום לאחיות אותו והקליפות לכסות ולהעלים על האור אין סוף המחיה אותו בכל שעה, כדרך הטבע שהוא מקור לכל התאוות השפלות ומידות הרעות שבעולם. זהו גדר מהות מציאות ה'גשמיות' באופן כללי.

החלל הפנוי וחוט האין סוף המאיר בתוכו

ונבוא בעו"ה לבאר בקיצור את שורש הדברים בזה. כי הנה בארנו בגליון הקודם את ענין החלל הפנוי כביכול מאור אין סוף ב"ה שנתהווה טרם בריאת העולם כדי שיהא מקום ליצירת נבראים, ואיך אח"כ המשך המאציל העליון קו וחוט דק של אור אלוקי להאיר בתוך מקום החלל הפנוי, כדי להחיות את כל העולמות ואת כל הנבראים הנמצאים בתוכו. וקו זה הוא החיות העליון מהקב"ה הנקראת 'ממלא כל עלמין', וממנו מקבלים כל באי עולם את חיותם וקיומם.

אך לכאורה מעיקרא דינא פירכא, כי מי הגדיר שחושי הגוף החומרי לבדם יחשבו כמציאות ממשית, ושרק דבר המושג להם ייכנס תחת גדר מהות הגשמיות, הלא כל זה לא הוקבע כן אלא לפי מדרגת העוה"ז, ופשוט שאין זה הגדר האמיתי והשורשי לכך, כי הנה בעולם עליון יותר בוודאי יש גשמיות ורוחניות אחרות שאינן מוגדרות ע"פ דרגת העולם העשיה. וא"כ שוב מוטל עלינו לברר ולעמוד על עיקרי הדברים, מהו אכן גדר ושורש של מציאות ומהות ה'גשמיות'.

הגדרה הנכונה: 'גשמיות' - אין החיות האלוקית שבה נראה בגלוי

ותחילה נאמר את ההגדרה הנכונה לכך בקוצר אמרים, והוא, כי מציאות של 'גשמיות' היינו כל מה שהחיות אלוקות שבתוכו הוא בעולם ובהסתר מאד, והיינו נראים כנפרד מאלוקות,

בגליון הקודם ביארנו פירוש מהות המדרגה הנעלית של 'אלוקות', שהיא דרגה גבוהה שלגביה אין שום הבדל והפרש בין עליונים ותחתונים, אורות וכלים, גשמיות ורוחניות וכדומה. ונבוא עתה לבאר שורש מהות ענין 'רוחניות וגשמיות', וגדר החילוק שביניהם, מהיכן הוא בא ומאיזה מקום הוא משתלשל.

גדר של גשמיות אינה רק 'מה שנראה ומורגש לחושים הגשמיים'

הנה אנו רגילים בעולם הזה להגדיר את ה'גשמיות': מציאות ממשי ומחשי שאפשר למשוש בידים, והוא נראה ומורגש לחושים ולאברים הגשמיים של האדם. אך לאמתו של דבר אין זו ההגדרה הנכונה על שורש עצם הגשמיות, כי מה שרק דבר כזה נחשב לעיני בשר למציאות גשמי - ואילו מה שאינו מורגש לאברי האדם נחשב כדבר רוחני ומופשט, אין זאת אלא לפי מצבנו ומעמדנו בעולם העשיה, שמהותו הוא גשם ומציאות חומרית, וכמו כן אברינו וגופנו הם חומריים, וממילא אין אנו מחשיבים למציאות ממשית אלא דבר המוחש ומורגש לגוף.

פטרון הגליון - תמוז

נתנדב לעילוי נשמת הרב החסיד
ר' אהרן ב"ר ישראל הכהן שפאנגעלעט ע"ה
נלב"ע כ"ה תמוז תשמ"ז לפ"ק

מציאות של 'גשמיות' היינו כל מה שהחיות אלוקות שבתוכו הוא בהעלם ובהסתר מאד, והינו נראים כנפרד מאלוקות, ואין ניכר בו כלל היכן הוא מקום אחיזתו האמיתית, עד שהוא יכול גם להתנגד ולעמוד מול הכוונה העליונה שרצה הבורא יתברך בתכלית בריאתו, והיינו שיש בהם מקום לאחיזת הרע והקליפות לכסות ולהעלים על האור אין סוף המחיה אותו בכל שעה

אמנם כאשר האדם מקיים איזו מצוה בכלי הגוף שלו, וכגון כאשר הוא נותן פרוטה לעניי במו ידיו, הנה בזה הוא ממשיך אור עליון ונשגב מבחינה נעלית מאוד, ממקום שלמעלה מענין שבירת הכלים, אשר שם אין חילוק והפרש כלל בין דרגת האורות לענין הכלים, כי שם האורות והכלים מאוחדים לגמרי

חוט האין סוף נפסק באמצע החלל, כדי שיהיו מדרגות שונות בסדר הבריאה

והנה איתא בכתבי האר"י ז"ל, שחוט האור אין סוף הלזה אינו יורד בתוך החלל הפנוי עד למטה ממש, אלא הוא נפסק באמצע גובה החלל. והטעם, שאם היה צינור הזה מאיר עד תחתית החלל, אזי לא היה הברל והפרש במדרגות כלל בריבוי העולמות בין אלו הנמצאים למעלה ובין השאר שהם למטה, כי כולם היו נמצאים סמוך ונראה לאור האין סוף באותה דרגה, והיה מאיר בכלם באופן שוה, שהרי החוט מתחיל באין סוף שלמעלה מהחלל וגם מסתיים באין סוף הנמצא למטה מהחלל, וממילא משפיע בו האין סוף גם בתחתיתו בדיוק כמו שהוא מקבל מלמעלה, ושוב אין שום מעלה ורבותא בברואים העומדים למעלה בתחילת החוט, לבין אלו הנמצאים למטה בסופו, ואין מקום כלל לכל סדר ההשתלשלות והצמצום.

ומפני שהרצון העליון היה שאכן תקבע הבריאה באופן השתלשלות ומדרגות, ושתאיר אלוקות בעולמות העליונים יותר ויותר ממה שהוא מאירה למטה בתחתונים, על כן יסד המלך שהקו העליון לא יירד להאיר עד תחתית החלל הפנוי, אלא ייפסק באמצע, ומשם ואילך אין הוא מאיר בהתגלות ובלי מסכים, אלא מרחוק וע"י לבושים שונים.

הנבראים המלבישים את הקו אין סוף עצמו - נקראים 'אצילות'

והנה הנבראים הראשונים, המלבישים את חוט הא"ס עצמו ממש, הם אלו שהינם בגדר 'עולם האצילות' - שנאמר בו 'איהו וחייהו וגרמוהי חד בהון', כלומר שמאיר בהם האלוקות באופן גלוי וניכר בלי הסתר כלל. ובוודאי שגם בזה עצמו ישנן הרבה מדרגות ולבושים זה למעלה מזה, וכאמור (בגליון הקודם) שה'אדם דאצילות' הוא המלביש העליון לחוט הא"ס, ואחריו יש ריבוי היכלות ועולמות ומלאכים וכו' המלבישים גם אותו, וכן הלאה, ומכל מקום כולם נחשבים בגדר 'אצילות', כי מלבישים ומקבלים מהחוט עצמו בלי מסכים המבדילים.

למטה מהחוט מתחיל מקום ב"ע - שאין הא"ס מאיר בהם בגלוי

אך למטה מהמקום שמסתיים קו הא"ס הנמשך להאיר בחלל, שם מתחילה מציאות העולמות בריאה יצירה ועשייה, והם עולמות כאלו שאין בהם גילוי אלוקות - אפילו מעין ההתגלות שמאיר בעולם האצילות.

ומדרגתם שונה מאוד מדרגת הנבראים המקבלים מהחוט עצמו, כי שם מוסתר ומכוסה אור האין סוף בתוך ריבוי לבושים ומסכים רבים, עד שיש בהם גם מציאות של רע ואחיות הסט"א וכמו שיתבאר. ואילו למעלה מהם - בעולם האצילות, שם 'לא יגורך רע' (תהלים ה, ה), כי אין שום מקום להעלים ולהסתיר על גילוי האור אין סוף שמאיר שם בחזק רב.

'ברא עולמות והחריבן'

וביתר ביאור, הנה כבר נתבאר באריכות במקו"א (בשיעורים הקודמים בספר התניא) ענין 'שבירת הכלים' שהאריך בו האר"י ז"ל, והוא ע"פ מה שאמרו חז"ל במדרש (בר"ר פ"ג, ז; וכן בזה"ק ח"א כ"ד): שבתחילת הבריאה 'היה הקב"ה בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו, ואמר דין הניין לי (-ניאותן לי וטובים בעיני) יתהון לא הניין לי'. וקיצור הדברים הוא, שהכלים של אותן העולמות לא יכלו להכיל את ריבוי וגודל האורות שהיו מאירים בהם, ולכך נפלו ונשברו (-שבירת הכלים), והיינו שהאורות שבהם עלו ונסתלקו למעלה למקורם, ואילו הכלים נפלו למטה כמתים, כי אבדו חיותם.

עולמות ב"ע נבנו מהכלים השבורים שנפלו למטה

והכלים האלו שנפלו ונשתברו בעת שבירת הכלים, הם אותן שכבר אינם עומדים סמוך לחוט הא"ס, שהרי נפלו ממקומם בשעת השבירה, ועתה הינם נמצאים למטה מהחוט, ומהם נבנו ונתייסדו עולמות ב"ע שמקומם הוא למטה ממקום שמסתיים החוט אין סוף כאמור.

הכלים שנפלו בעת השבירה נחשבים כ'מתים' - כי נסתלק מהם עצם חיותם

והנה הכלים והלבושים שבעולמות התחתונים שתחת עולם האצילות, הינם בגדר 'מתים', שהרי האורות והחיות שבהם נסתלקו מהם ועלו למעלה בעת השבירה, ונמצא שהם בעצמם נחשבים כפגרים מתים. [אלא שמכל מקום יש בהם ניצוץ הקדוש מחי החיים ב"ה המחיה אותם תמיד שלא יתבטלו לגמרי ממצביאותם, אבל בכל זאת אין זה כעצמותם ממש, כי אין החיות הלזה מתאחד עמהם להיות כאחד, ואכהמל"ב].

מהות ענין הגשמי: מציאות כזה שאין ניכר בו האור האלקי המחיה אותו, אלא הוא כחפץ מת

והנה ע"פ הדברים האלה יבואר על נכון אמיתת

הגדרת ענין מציאות הגשמיות. והוא, שאותן הכלים שנפלו בשעת השבירה, ונסתלק מהם החיות והם נחשבים כמתים - זו היא עצם מהות ה'גשמיות', כי מציאות גשמי היינו מציאות שאין נראה בה חיות, ואין ניכר בה האור האלקי המחיה אותה, אלא היא כחפץ מת - 'געשטארבענע זאך' שאין בו חיות עצמית. ומע"פ שהוא עדיין בגדר מציאות, הנה אין זה אלא מכת ניצוץ האלוקות הקדוש שגגו וטמון בו ומשפיע בו חיות, אבל אין זה נחשב כעצמותו ממש, כי אין זה אלא כח עליון המחיה אותו מבחוץ, ואילו הוא כשלעצמו הוא בגדר נפל ומת.

ע"י העלמת האור האלקי מתאפשרת אחיזת הרע

וכיון שהחיות האלוקות הנמצא בענייני גשמיות היא בהעלמה, לכן יש בהם אפשרות גם לאחיות הסט"א עצמו, והיינו שלא רק שמעלימים ומסתירים על אור האין סוף - וכדרך מהות קליפת נוגה שהינו רק כמכסה על אלוקות ועל הטוב, אלא ששייך גם שיאחו בהם מציאות הרע ממש, וכמו תאורות רעות ומידות רעות ונפולות, חטאים ועוונות וכו' ח"ו, המשתלשלים משלש קליפות הטמאות. וכל זה נמשך ממה שהכלים הללו הינם בגדר מתים, ואין החיות שבהם מאירה בגלוי, וממילא יכולים הקליפה והסט"א להתגבר בהם ולעמוד נגד האור העליון ב"ה המשפיע בהם חיות, ולהמציא בהם גם מציאות של רע גמור ממש.

שלושת העולמות העומדים למטה מחוט הא"ס, בריאה יצירה ועשייה

אלא שגם באותן הכלים שנפלו בעת השבירה בעולמות שלמטה מאצילות - שהם מהות הגשמיות שבכל העולמות, יש הרבה מדרגות שונות, כי כל עולם ועולם יש לו הסתר והעלם משלו, ואין אחד מהם דומה לחבירו. ובאופן כללי נחלקים המה לשלשה עולמות, בריאה יצירה ועשייה. עולם הבריאה - שם רובו הוא טוב, ורק מיעוטו רע. עולם היצירה - היצוי טוב וחצוי רע. אך עולם העשייה - שם רובו רע, והיינו שבה ישנה אחיזה עצומה לכוחות הסט"א והקליפה. וכן כל החטאים שבמשך כל הדורות, הַחַל מחטא עץ הדעת שבראשית היצירה ועד היום הזה, כולם נעשו בעולם העשייה השפל הזה, ונגרמו מכת גודל הסתר וההעלם שבכלים הגשמיים של עולם העשייה, שהם ה'מתים' הכי גדולים שישנם בבריאה.

באור ה'סובב' אין הבדל וחילוק בין מעלה ומטה, ורק באור ה'ממלא' ישנם חילוקי מדרגות

וביתר עומק, הנה נודע שהקב"ה הוא 'ממלא כל עלמין' ו'סובב כל עלמין' (וכבר נתבאר בדברינו כמה פעמים). והנה מצד דרגת 'סובב כל עלמין' אין חילוק בין עליונים ותחתונים - וכשמו 'סובב כל עלמין', דהיינו מדרגה נעלה מאוד של אלוקות המאיר ומחיה את העולמות כולם באופן מקיף וסובב, השהו ומשוה קטון וגדול, והוא נמצא

העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, ולהפך את העולמות בריאה יצירה ועשייה שיהיו גם הם בגדר עולם האצילות, ואור האלוקות יאיר בכלם באופן שוה.

פרק מ

עַקֵּר תִּיחַד הוּא לְמַעְלָה מְעַלָּה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת, שְׁשֵׁם הוּא מַהוּת וְעֲצֻמוֹת מְדוּתָיו יִתְפָּרֵד מִיְחַדוֹת פְּמֵאֲצִילָן אִין סוּף פְּרוּדָה הוּא, וְשֵׁם הוּא מַהוּת וְעֲצֻמוֹת רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן אִין סוּף פְּרוּדָה הוּא, וְהֶאֱרַתָּן לְבַד הִיא מְאִירָה בְּבִרְיָאָה יְצִירָה וְעֵשִׂיָּה, כְּכֹל עוֹלָם מִהֵן לְפִי מַעְלָתוֹ. וְאֵף שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת זֶה אֵינָה מְאֲצִילוֹת, מִכָּל מְקוֹם הָרִי רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן הַמְלַבֵּשׁ בְּמִצְוֹת זֶה, וְהוּא הוּא עֲצֻמוֹ תְּדַבֵּר הִלְכָה וְהִתְוֹרָה שְׁעוֹסֵק בָּהּ, הוּא אֱלֹהוּת וְאוֹר אִין סוּף הַמְאֲצִיל פְּרוּדָה הוּא, שֶׁהוּא וְרְצוֹנוֹ אֶחָד, וּבְרְצוֹנוֹ יִתְפָּרֵד הָאֲצִיל מְדוּתָיו מִיְחַדוֹת בּוֹ יִתְפָּרֵד

ע"י תורה ומצוות ממשכינים גילוי אור א"ס בעולמות התחתונים כמו באצילות

והנה כל עבודתנו בעוה"ז בקיום תורה ומצוות, הוא להעלות את הכלים שנפלו ומתו בעת השבירה, והיינו לתקן את העולמות ב"ע העומדים תחת סיום הקו הא"ס - ששורשם הם משבירת הכלים, ולהמשיך בהם אור אלוקי שיאיר בהתגלות רב גם למטה בעולם השפל כמו שהוא מאיר למעלה, עד שלא יהא שום הברל והפרש בין

למטה באותו דרגה ממש שהינו נמצא למעלה. אך בבחי' האלוקות של 'מלא על עלמין' - שהוא החוט היורד מלמעלה להאיר בתוך מקום החלל, בו יש מדרגות שונות של גילוי אלוקות, וכל מקום שאין מגיע שם אור הקו, אין הא"ס מאיר בו בהתגלות כאמור.

בכח האדם' להמשיך את חוט הא"ס שיאיר בגילוי רב בתחתונים כמו בעליונים

ועל זה באה כל עבודתנו בקיימנו את ציווי השי"ת בתרי"ג מצוות, שעל ידם אנו ממשיכים את האור א"ס המלא שבתוך החוט שיאיר בכל המקומות שמאיר אור הסיבב בתוך החלל הפנוי, כי ע"י נר מצוה ותורה אור' נמשך אור נשגב מגודל אורו יתברך, ומתגלה אור השי"ת בכל העולם בהתגלות רב, וימלא כבוד ה' את כל הארץ'. ודבר זה נפעל ע"י האדם דייקא, שהוא הקרוב ביותר וההלבשה ראשונה לקו הא"ס כאמור, וממילא בכוחו וביכולתו דוקא לעורר זיו העליון להאיר בכל פינה ופינה בכריאה שברא הקב"ה.

נפש האדם כלולה מאור' וכלי' - גוף ונשמה

ונפרש את הדברים בדרך משל וגם באופן שיובן כיצד הדברים נוגעים למעשה בפועל ממש.

הנה האדם עצמו כלול מ'נשמה' - חלק אלוך ממעל, שנכנה אותה 'אור', והיא נמצאת בתוך 'כלי' הגוף המלבישים אותה, רמ"ח האברים וש"ה הגידים. והם פועלים על ידה של הנשמה ובכוחה, כי היא משפיעה בהם תמיד כוחות וחיות מלמעלה מחי החיים ב"ה.

כלי הגוף אינם בבחי' אלוקות, ולכן הינם מסתירים על הרצון העליון

והנה הכלים האלו של הגוף - וכמו כן הכוחות הנובעים מהם, כגון כוחות המחשבה וההרגש, וכח הפעולה וכדומה - אינם בגדר 'אלוקות', ואין בהם אור חיות העליון של אלוקות כמו אור הנשמה, וממילא יכולים לעשות בהם גם דברים רעים, כגון לחשוב מחשבות אסורות, ולעבור על לא תעשה שבתורה ח"ו וכו', כיון שאין אור אלקי מאיר בהם כדרך שמאיר בחלק האור, והם נמשכים מהכלים השבורים שנפלו בשעת שבירת הכלים, הנחשבים כמתים כנ"ל, ולכן הינם נפרדים מאלוקות ואין בהם גילוי אור א"ס המחיה אותם. ונמצא שאצל האדם שלמטה יש פירוד והבדל בין האור' שבו לבין הכלים' המלבישים אותו, כי אין כלי הגוף מאירים באותה דרגה כמו אור הנשמה.

רצון ה' המלוכב בתומ' צ' הוא אור אלוקי שאין בו הבדל בין אורות לכלים

אמנם כאשר האדם מקיים איזו מצוה בכלי הגוף שלו, וכגון כאשר הוא נותן פרוטה לעני כמו ידיו, ומקיים בזה רצון העליון ב"ה שציוונו על כך כמ"ש (דברים טו, יא) 'פתוח תפתח את ידך לאחיך לענייך', הנה בזה הוא ממשך אור עליון ונשגב מבחינה נעלית מאוד, ממקום שלמעלה מענין שבירת הכלים, אשר שם אין חילוק והפרש כלל בין דרגת האורות לענין הכלים, כי שם האורות והכלים מאוחדים לגמרי - שכפי שנתבאר לעיל זהו גדר דרגת 'אלוקות', והיינו אור נשגב ונפלא שאין בו שום הפרש והבדל בין

ג.

תורת חיים: התורה משפיע חיים למקום המיתה

הכלים והאורות יהיו כאחדים ממש.

אחדות האורות והכלים בכח התומ' צ' - כענין אחדות הבורא שאין יחיד כיחודו'

והתאחדות זו הנגרמת בכח עשיית וקיום רצונו יתברך, היא ממש סוד אמונתנו באחדות הבורא, שהרי הוא ורצונו אחד, וממילא האחדות הנמצאת ב'רצון העליון' היא כעין אותה אחדות הפשוטה של הקב"ה. ודרגת אחדות זו הוא אחדות השלימה שאין בו שום פירוד ופגם, וכמו שנאמר בו יתברך 'אחד ואין יחיד כיחודו', שהוא האחדות הנרצית והאמיתית שלא שייך בה ענין פירוד והבדל כלל. ודרגת אחדות אלקית כזו ממשכים ע"י התורה והמצוות, ועל ידם מתאחדים האורות והכלים של הבריאה עד ששוב לא שייך שיתפרדו מעתה ועד עולם.

בזמן הזה עדיין לא נתקנה חיצוניות העולמות, ואין הבחנה בין מעשה המצוות לשאר הפעולות

והנה אע"פ שכעת בזמן הזה אין אנו יכולים להבחין בבירור שישנו איזה הבדל בין מעשה גממי שאין מלוכב בו רצון העליון ואין בו גילוי אלוקות ואחדות האור והכלי, לבין פעולות המצוות שמאיר בהם אור האין סוף ועל ידם נמשכים אורות נעלות ביותר של גילוי אחדות הבורא בעולם, כי לעין הגשמית אין החילוק נראה ואין ההבדל ניכר בין שתי פעולות אלו, ורק אנשים נעלים ביותר וזכי הראות יכולים להרגיש ולהשיג את גודל מעלת פעולת המצוה, ואת האורות הנפלאות הנמצאים בזה, שהם אלוקות ממש בלי הסתר ולבוש כלל. אבל עלינו לדעת, שכל זה אינו אלא לעת עתה בזמן הזה שעדיין אין מצב העולם בשלימותו, וכל התקיונים הנפעלים בו אינם נעשים אלא באופן פנימי

נקודות:

לעתיד לבוא בעת התיקון השלם, אזי יתעלו ויתקונו כל העולמות

התחתונים וכל הכלים השבורים באופן נראה ונגלה בלי הסתר פנים כלל, וימלא כבוד ה' את כל הארץ, ובעת ההיא יתגלה מקור החיות של כל חלקי הבריאה וכל הנמצא בה, ויראו כל אפסי ארץ שכולם אינם מקבלים חיותם וקיומם רק מדבר ה' המלוכב בהם ומשפיע בהם תמיד חיות להחיותם ולקיימם.

וכאשר יתגלה מקום אחיזתם ושרשם, ממילא יאירו גם הם בנועם זיו עליון של גילוי אלוקות המאחדת את האורות והכלים להיות כאחדים ממש, וגם הגשמיות תאיר כמו הרוחניות בלי שום שינוי והבדל בין האור והחושך

אור לחושך, ובין אורות וכלים וכו', כי הכל נמצא אצלו בשוה. ואור עליון זה מלוכב גם בתוך מעשה המצוה הנשמי הלז, כיון שפעולה זו היא קיום רצונו יתברך, ורצון העליון מאוחד בתכלית היחוד עם אור האין סוף, ע"ד 'הוא ורצונו אחד', וממילא נמשך בזה מלמעלה אור המאחד את ענין האורות והכלים להיות כאחדים ממש.

בכח עשיית המצוות נמשך גילוי אלוקות למטה, ונתקן בזה פגם שבירת הכלים

ונמצא שכאשר האדם ממשך אור נעלה זה בתוך עולם העשיה והגשמי, מקום החושך והמיתה שאין נראה וניכר שם אור האלוקות, עולם שהכלים שבו הינם כפגרים מתים ואין בו אחדות בין גשמיות ורוחניות, והאדם ע"י עשיית המצוה באבריו הגשמיים - ששורשם הם ג"כ מכלים השבורים שנפלו בראשית היצירה, ממשך בתוך מקום הלו התגלות אור אין סוף שאינו מבדיל ומפריש בין אורות וכלים, כי לגבי הכלים הם באותה דרגה ממש כמו האורות, הרי בזה הוא מתקן את הכלים השבורים של העולמות התחתונים, שהרי כלי העוה"ז נעשו לבושים לאור עליון של אלוקות של התורה והמצוות, ומצד אור נעלה זה הינם מתאחדים לגמרי עם האורות להיות כאחד ממש. הרי שבכח פעולת המצוה נעשה תיקון לענין שבירת הכלים, ומתגלה אלוקות גם במקום השבירה והמיתה, וכאילו האדם ממשך את חוט הא"ס שירד עוד למטה ויאיר עד תחתית החלל, כדרך אור הסיבב כל עלמין שאין בו הבדל וחילוק בין למעלה ולמטה.

והסתר, ואין כל כך עליה ותיקון לחיצוניות העולמות ממש, [כי גם בזמנים שישנו עליה לבחי' חיצוניות העולמות, וכמו בשבת קודש (כנכר בגליון הקודם), אין הכוונה לחיצוניות ממש, וכמו שנראה הדבר בחוש שאין שום שינוי במעשה בראשית ביום השבת, אלא הכוונה לאיזה דרגה של 'חיצוניות'. ואין כאן המקום להאריך בביאור זה], ולכן אין כל אחד יכול להשיג את כל הפעולות הנשגבות היוצאות מכח עשיית המצוות והמשכת רצונו יתברך.

לעתיד יתגלו כל התיקונים שנפעלו בכח התומ' צ'

אמנם לעתיד לבוא בעת התיקון השלם, אזי יתעלו ויתקונו כל העולמות התחתונים וכל הכלים השבורים באופן נראה ונגלה בלי הסתר פנים כלל, וימלא כבוד ה' את כל הארץ, אשר על זה אמר הכתוב (ישעיה מ, ה) 'ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר', כלומר שבעת ההיא יתגלה מקור החיות של כל חלקי הבריאה וכל הנמצא בה, ויראו כל אפסי ארץ שכולם אינם מקבלים חיותם וקיומם רק מדבר ה' המלוכב בהם ומשפיע בהם תמיד חיות להחיותם ולקיימם. וכאשר יתגלה מקום אחיזתם ושרשם, ממילא יאירו גם הם בנועם זיו עליון של גילוי אלוקות המאחדת את האורות והכלים להיות כאחדים ממש, וגם הגשמיות תאיר כמו הרוחניות בלי שום שינוי והבדל בין האור והחושך. וכל זה יהיה בכח פעולות ועשיות התורה והמצוות שלנו במשך כל ימי עולם, וכמ"ש התנאי לעיל פרק לו, שעל ידם נמשכה ונתגלה אור העליון המחיה את כל הנבראים להאיר בגילוי רב, ומכח זה יתעלו כל הברואים ויוכלו באור אלוקות, וביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד (זכריה יד, ט), ויה"ד שנוכח לכך במהרה אמן.

על כן יאמרו המושלים בואו חשבון: גודל הנחיצות לחיות עם חשבון הנפש

א. איש מצליח: המפתח להצלחה - לחיות עם חשבון

התבוננות מהי הדרך הנכונה והישרה | ללמוד תמיד בספרי מוסר | להיות אדוק ומקושר עם עובדי ה' נוספים | ללמוד דרכי העבודה מרבי | להיות בעל אחריות | מהותו של אדם בעל התבוננות ומחשבה | 'חשבון הנפש' משפיע על האדם שהוא נעשה 'בעל אחריות' | צריך לקנות ענין זה בשנות הנעורים

ב. חשבתי דרכי: חשבון הנפש מהו הדרך הנכון - לעצמי ולדורותי

הסכנה של מי שאינו מתבונן במעשיו גם אם הוא בן תורה | כל זמן שאין צורך לקבל החלטות קשות בחיים הוא סבור שאין לו צורך בהתבוננות | כשיש צורך להחליט החלטות אז ניכר ההבדל | דוגמא: החלטה בעניני פרנסה | דוגמא: החלטה בענין בחירת מקום מגורים | דוגמא: ספק בעניני שידוכים | מי שלא התבונן במהות הדרך הישרה - עלול להחליט החלטות לא טובות

ג. חשבוננו של עולם: המערכה נגד היצה"ר ע"י חשבון הנפש

היצה"ר מתאמץ למנוע את האדם מלעשות חשבון הנפש ביודעו את גודל מעלתו | ירגיל את עצמו להקדיש זמן קודם השינה לעשות חשבון הנפש | חשבון הנפש: בעניני לימוד תורה ועבודת התפלה | חשבון הנפש: על מפריעים בעבודת ה' ומתוך כך יקבל ע"ע להתחזק ולתקן את דרכיו | תפלה מתוך חשבון הנפש ובקשה לסייעתא דשמיא | הטרדות והבלבולים בדורינו מעכבים את האדם מלעשות חשבון הנפש

א.

איש מצליח: המפתח להצלחה - לחיות עם חשבון

לפקח על עצמו

רבינו בעל המסילת ישרים כאן בפרק ג' בא ללמדנו חלקי הזהירות; אדם אשר נדבה רוחו אותו לעבוד את השי"ת, צריך לחשוב ולהתבונן בשני דברים: מהו הטוב האמיתי שיבחר בו האדם, ומהו הרע שצריך לברוח ולהימלט ממנו. ושוב עליו לערוך עוד חשבון, להתבונן בכל מעשיו אם הם אכן מתאימים עם האמת, ואם הם מכלל הטוב או מכלל הרע.

כל מומחה במקצועו ממשיך ללמוד תמיד

בעצם אם נתבונן בענין, הרי זה דבר פשוט ביותר. כי הלא ברור שעבודת ה' אינה חשובה פחות מכל עסק או מסחר אחר, הרי בכל עסק עושים כסדר חשבון, איך לנהל את העסק כדי שיצמח ויביא לרווחים הגדולים ביותר.

הדבר ניכר במיוחד אצל המומחים שעוסקים ב'מקצוע' מסוים, הם ממשיכים תמיד ללמוד יותר ויותר את רזי המקצוע ואת החידושים שמתחדשים בו, והם חוקרים ומחפשים עוד ידיעות במקצוע שלהם. לדוגמא, כל רופא מקבל באופן קבוע כל כתבי עת הרפואיים שיוצאים לאור חדשים לבקרים. הוא עוקב אחר כל המחקרים והתגליות החדשות, הוא רוצה לדעת כל מה שמתגלה על מחלות חדשות ועל תרופות חדשות ואודות כל אפשרויות הרפואה החדשות.

כל רופא רוצה להיות מקושר תמיד עם רופאים אחרים, הם מדברים יחד ומתייעצים איך לשפר את דרכי הרפואה, אולי אפשר לעשות טיפול מסוים בצורה טובה יותר וכדומה. וכך הדבר בכל מומחה במקצועו, הוא מחפש תמיד ללמוד ולדעת יותר, ורוצה להתקדם ולהתפתח בתחומו.

במקצוע של עבודת ה' צריך ללמוד ולהשתפר בקביעות

אם כן, הרי פשוט ביותר, שכל אדם אשר חשקה נפשו ורוצה לעסוק במקצוע שנקרא בשם 'עבודת השם', הרי הדבר הראשון שעליו להבין הוא, גודל הצורך להתעסק בקביעות ב'התבוננות' הזאת, עליו להבין את הנחיצות הגדולה ללמוד ולהתעמק בעניני העבודה, כדי שידע ויבין אלו דברים יביאו ליותר הצלחה ב'עסק' שלו, ואיזה דברים עלולים להזיק ולקלקל.

ולשם זה יש צורך להיות עוסק תמיד בדרישה וחקירה, יש צורך ללמוד באופן קבוע ספרים העוסקים בעניני עבודת השם, וכן בספרים המבארים את הניסיונות השונים ונותנים עצות לתושייה איך להתגבר עליהם, וכן שאר הפרטים של עבודת השם. וכמו כן צריך להיות מקושרים תמיד עם עובדי ה' נוספים; וכדברי התנא (אבות פ"ד מ"א): "איזהו חכם הלומד מכל אדם". ובפרט צריך אדם להיות אדוק ומקושר עם רבי שממנו יוכל כסדר לקבל הדרכה.

ובנוסף לכל זה צריך עובד ה' לערוך תמיד חשבון הנפש, בכדי לדעת האם הוא אכן מצליח בעבודתו, ואם מעשיו אכן מתאימים עם הדרך הנכונה או שמא ח"ו איבד את דרכו. מפני שעבודת ה' היא 'מקצוע' שלם, בית עסק

ומסחר. והתוצאות של חשבון הנפש הם נפלאים! עבודת ה' שבאה מתוך התבוננות וחשבון הנפש היא שונה לחלוטין מעבודת ה' הבאה מתוך הרגל וללא התבוננות!

כל כך פשוט אבל כל כך מוזנח

ובאמת הצורך ל'התבוננות' הוא הרי דבר פשוט ומוכן מאלי - אבל עם כל זאת, אין ההתבוננות מורגלת ונהוגה אצל הרבה אנשים; וכדברי רבינו בעל המסילת ישרים בהקדמתו, "שכפי רוב פרסום הדברים וכנגד מה שאמיתתם גלויה לכל, כך ההעלם מהם מצוי מאד והשכחה רבה". זה ממש בלתי ניתן להכנה, למה אין זה נהוג אצל כל עובד השם: האם ישנה איזה 'הוה אמינא' שקיימת אפשרות אחרת? האם עבודת ה' אינה עסק? האם אינה חשובה מספיק? האם יש איזה אפשרות להניח לעבודה להיות באופן של 'מצות אנשים מלומדה'? האם עבודת ה' אינה 'מקצוע' חשוב? הרי זה הדבר החשוב ביותר והעמוק ביותר! עבודת ה' היא דבר שיש צורך ללמוד תמיד ולהוסיף ללמוד עוד ועוד! ותמיד צריך לשפר ולעדכן (אֶפְדְּיטוּ) את העבודה יותר ויותר, וגם הרי ברור שבמקצוע זה יש מקום להתעלות תמיד יותר ויותר ממדרגה למדרגה.

במצבים קשים מתגלה ההבדל הגדול

וכמו כן לעתים האדם נקלע לזמנים שונים, המצבים בנפש אינם שווים תמיד, יש זמנים שבהם אדם נמצא במצב רעוע ולא יציב, ואז הוא זקוק לכלים מיוחדים, ויש נחיצות ללמוד דרכים מיוחדים בעבודת ה' למצבים כאלה - כדי שח"ו לא יכשל ולא יפול למכשולות שמזדמנים במצבים אלה. אם האדם אינו מונח ושקוע בסוגיא, אזי בוודאי לא יהיה ער להיזהר ולהישמר מכל המכשולות. נו, מה

פרק ג'

כָּל הַדָּבָר, וְהַיְהוּה הָאֵלִים מְעִין עַל מַעֲשָׂיו בְּאֵם וּמְפַקֵּחַ עַל כָּל דְּרָכָיו שֶׁלֹּא לְהַנִּיחַ לְעַצְמוֹ הַרְגֵל רַע וּמַדְדָה רָעָה, כִּי שֶׁבֶן עֲבָרָה וּפְשָׁעֵי. וְהַנְּי רֹאֵה צָרָה לְאָדָם, שֶׁיְהִינָה מִדְּקָדֵק וְשׂוֹקֵל דְּרָכָיו דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, כְּפִסְחָרִים הַגְּדוּלִים אֲשֶׁר יִפְלְסוּ תְּמִיד כִּי עֲסָקִיהֶם לְמַעַן לֹא יִתְקַלְקְלוּ, וְנִקְבַע עֲתִים וְשַׁעוֹת לָזֶה, שֶׁלֹּא יְהִינָה מִשְׁקָלוֹ צָרָא אֲלֵא בְּקִבְעוֹת גְּדוּלָה, כִּי רַב הַתּוֹלָדָה הוּא.

ישנו הרבה שאלות וספקות שהאדם ניצב מולם בכל יום ויום, ועליו לעשות החלטות גורליות. ואנו רואים שאנשים אכן טועים, והם ממשכיכים לטעות שוב ושוב. ומדובר כאן אפילו ביהודים טובים ו'בני תורה' שיושבים ולומדים בהתמדה. איך זה מגיע אליהם? מה השורש להחלטה שגויה? זו תוצאה של כך שהם מעולם לא חישובו 'חשבונות' של עולם! הם לא התיישבו לחשוב ביישוב הדעת: מה 'חשוב' ומה לא 'להחשיב' ומה צריך 'לא להחשיב' ומה שיש 'לא להחשיב' ומה להם מהלך מחר שבה אין להחליט החלטות נכונות, המושכל ראשון שלהם מבוסס על הניסיונות הגשמיות – וזה המכריע לכל הספיקות שלהם

יעשה הבן ולא יחטא! איך יוכל להחזיק מעמד ולא להיכשל? הוא הרי פתוח ומזומן לכל מיני המכשולות שבעולם! ה"י.

הוא אינו יודע איזוהי הדרך הנכונה והטובה
גם ענין זה מתחלק לשני חלקים של התבוננות - וכפי שמבאר כאן רבינו בעל מסילת ישרים- ההתבוננות הראשונה היא: לדעת ולהבין מהי בכלל הדרך הנכונה והישרה. אדם שמתהלך ללא מחשבה ואינו מתעמק לחשוב ולהתבונן מה תכליתו שלשמה ירד לעולם הזה, הוא אינו לומד ספרי מוסר וספרי חסידות, הוא אינו מתעמק בדברי חז"ל, ואינו מתאמץ לחשוב ולחקור ולדרוש כל ענין של רבותיו או של סיפורי צדיקים, הן בכתב והן בעל פה, וכן הלאה בשאר כל העניינים - אזי יתכן מאוד שהוא כלל אינו יודע מהי הדרך הישרה, הוא אינו יודע באיזה דרך עליו ללכת! הוא אפילו אינו יודע בכלליות מה צריך לחפש!

הוא אינו יודע על מה צריך לשים את הדגש העיקרי

הדברים אמורים אפילו לגבי 'בן תורה', שזוכה לשבת באהלה של תורה ולעסוק בתורה"ק, אם הוא אינו פוקח את עיניו בהתבוננות בתכלית שלשמה הוא בעוה"ז - אזי הוא לא ידע ולא יבין מהי הדרך הנכונה, כי התורה"ק היא גדולה מאוד, ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים, וישנם כל כך הרבה מאמרי חז"ל על כל דבר לכאן ולכאן, וממילא **ללא התבוננות ולימוד ספרי מוסר לא תהיה לו שום בהירות**. וחובת האדם להיות מסודר בסדר נכון וישר, לדעת מה צריך לחפש, ועל מה צריך לעבוד, **על איזה דברים צריך לשים דגש גדול בעבודת ה' ועל מה דגש קטן יותר**, מה מאוד חשוב ונחוץ, ומה לא כל כך חשוב.

להיות ער ומוכן לקבל דרך בעבודת ה' ועל כן כל בחור אשר חשקה נפשו להיות

עובד ה', צריך להרגיל את עצמו להיות 'חושב' ו'משכיל' בעבודת ה'. עליו להתעמק בסוגיא של עבודת ה'. הן אמת שזה צריך להיות מקושר עם התורה שבכתב, וצריך ללמוד 'מוסר' בסדר קבוע דבר יום ביומו, ולא סתם לומר את מה שכתוב בספר, אלא צריך באמת להתבונן היטב בדברים הכתובים בספר מוסר, ולקבעם בלבו פנימה. אבל מלבד זה בכלליות, צריך להיות בבחינת 'מבין דבר מתוך דבר', הראש צריך להיות ער, לקלוט היטב כל מה שלומדים בחז"ל או בספרי חסידות, להתעמק בדבריהם ולהבין אותם היטב, ולהבין את הקשר של הדברים להנהגותיו ולהליכותיו בחיים. ובנוסף לזה עוד יסוד גדול בעבודה, לפנות אל רבי וללמוד ממנו דרכי העבודה, הן אצל 'רבו המובהק', והן אצל 'רבו שאינו מובהק'. זוהי ההתבוננות הראשונה - מהי הדרך הנכונה והישרה.

התוצאה של חשבון הנפש: אדם בעל אחריות

לאחר ההתבוננות הזאת, יש צורך בהתבוננות נוספת - והיא להתבונן היטב במעשיו והנהגותיו האם הם באמת נכונים וצודקים, האם המעשים מתאימים עם הדרך הנכונה. התבוננות זו נקראת למעשה: 'חשבון הנפש'; וכפי שרבינו בעל מסילת ישרים אומר, זו היא העצה העיקרית: שבכל יום ויום יעשה אדם לעצמו 'חשבון הנפש'. (כמה זמן בדיוק צריך לקבוע לצורך זה - ועל כמה דברים יחשוב ויעשה חשבון הנפש - זה דבר שצריך כל אחד להבין לפי מצבו ומדידתו), אבל העיקר בזה הוא התוצאה: **'חשבון הנפש' משפיע על האדם שהוא נעשה 'בעל אחריות'! האדם נכנס למצב שהוא מרגיש אחראי על כל מעשיו שהוא עושה! הוא בן אדם שקול ומיושב שאינו שוכח את תפקידו ותכליתו בעולם!** זהו עיקר הענין של 'חשבון הנפש'.

המעלה אינה רק בכך שמחשב איך עבר עליו היום - אלא שעצם פעולת החשבון היא תנועה

ב.

חזקה בנפשו, שכתוצאה מכך הוא נעשה 'בעל אחריות' על כל מעשיו שהוא עשה! וכדברי הגמ' (עירובין לב): "חזקה על חבר שאינו מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן", לא יתכן שמתחת ידו של חבר יצא 'דבר שאינו מתוקן'. מפני שאינו מיקל ראש בתפקידו, אלא מתנהג ככובד ראש ובאחריות על כל הדיבורים שהוא מדבר ועל כל המעשים שהוא עושה.

כל דיבור או מעשה עובר אצלו במחשבה - ברור שבלתי אפשרי לחשוב כל רגע באריות לפני שעושים כל דבר - אבל על כל פנים הוא עושה את מעשיו מתוך "ישוב הדעת"! **כשהוא עושה משהו או מדבר משהו, הוא יודע מה הוא עושה, והוא אכן מבין שכך נכון לעשות ורצון ה' שיעשה זאת! ואם יש לו חשש על מעשה מסוים שאולי הוא נגד רצון ה' - הוא ימנע ולא יעשה זאת!**

כמובן, שלפעמים יכול להיות שיטעה ולא תעלה בידו המסקנה הנכונה, בסך הכל הוא רק בן אדם ולא מלאך, ולא ניתנה תורה למלאכי השרת, וממילא הוא עלול לטעות או לשכוח, אבל סוף כל סוף זה רק בשוגג, אבל במזיד הוא יהיה בדרך כלל נזהר שלא להיכשל. וכל זה בכח החשבון הנפש שהוא עושה בכל יום! וכך אט אט, שלב אחר שלב, הוא יהיה ממש מוגן ושומר ולא יכשל כלל! אדרבה, אדם שחי את חייו עם חשבון, יזכה גם לסייעתא דשמיא שלא יכשל אפילו לא בשוגג; כמו שנאמר (ש"א ב. ט): "גְּלִי חֲסִידֶיךָ יְשֻׁמוּר". כי גם במקום שאינו יכול לשמור על עצמו - ישמור אותו השי"ת.

ואת הדבר הזה אפשר לראות בחוש בפועל ממש: בחורים שמרגילים את עצמם בצעירותם הרי זה נעשה אצלם כמעט כמו 'טבע שני', זה משאיר עליהם חותם למשך כל ימי חייהם - עד זקנה ושיבה. **כל אחד יודע: יהודי זה הוא מיושב ובעל מחשבה! הוא חושב על כל מעשיו מה לעשות ואיך לעשות! זה הוא! זוהי המהות של עובד ה'!**

חשבת דרכי: חשבון הנפש מהו הדרך הנכון - לעצמי ולדורותי

תורה ומצוות, אבל מעולם לא חשב איזו דרך הוא רוצה לקחת בחייו.

פרשת דרכים - שאלה של פרנסה ומקום עבודה

נביא כמה דוגמאות לענין זה. למשל, בשאלה של פרנסה. יהודי עומד בפני פרשת דרכים: מצד אחד, הוא יכול להתקבל למקום עבודה שבה הוא ירוויח הרבה כסף, בגשמיות - יהיה לו טוב מאוד, אבל ברוחניות - לא כל כך טוב. מקום עבודה זה קשור עם נסיונות שונות ועם שאלות גדולות בהלכה - נכון, כנראה אפשר למצוא היתרים - אבל הוא יודע שאין זה לכתחילה וזה לא כל כך 'גלאט'. מצד שני הוא יכול לבחור במקום עבודה אחר, שם הוא אכן ירוויח פחות כסף, והעבודה קשה הרבה יותר, אבל ברוחניות זה יותר טוב, והוא מרגיש שזה לכתחילה ומקובל למהדרין.

וכעת מתעוררת השאלה: מה לעשות? המציאות טופחת לו על פניו, והוא ניצב מול ספק גדול: נו, מה אתה רוצה להחליט? מה

אם רוצים לעשות את ההחלטה הנכונה אז האמת מתגלית ויוצאת לאור

אבל אם נתבונן בזה - ואפילו התבוננות מועטת - כבר נראה שאין זה כלל הגזמה והפרזה, אלא זה ממש 'מעשים בכל יום', כפי שאנו רואים אצל יהודים שמזדמנות להם שאלות שונות בחייהם - כל אחד יש לו את השאלות שלו ואת הספקות שלו שנוגעים לו בחיים, ויש לו צורך להכריע ולעשות החלטות - ולעתים קרובות רואים שהאנשים שאינם מתבוננים במעשיהם, איזה דבר טוב ואיזה דבר אינו טוב - עושים החלטות עקומות והכרעותיהם אינם טובות, מפני שאינם יודעים איזה דרך היא טובה ואיזה אינה טובה.

אמת, כל זמן שהכל התנהל כשורה, ולא הזדמן לו צורך לעשות החלטות גדולות בחיים, הכל נסע ביתתיים על אותה המסילה שאבותיו העלו אותו עליה - ואז פחות או יותר הכל התנהל אצלו בדרך הטובה, **אבל ברגע שהיה לו צורך לעשות החלטה קשה בעצמו, אז לפתע מתבררת האמת הכואבת, אדם זה הוא אכן יהודי חרדי שומר**

באיזה דרך ישכון אור

כאמור ההתבוננות הראשונה שרבינו בעל המסילת ישרים דורש כאן, היא להתבונן בכלליות מהי הדרך הנכונה, מהו הטוב האמיתי שיבחר בו האדם, ומה הרע שהאדם צריך לברוח ממנו. ואדם שאינו מתעמק לחשוב בכך, לא ידע כלל מה טוב ומה לא טוב, ולא ידע איזה דרך היא הדרך הנכונה! ולא זו בלבד שלא ידע אם מעשיו מתאימים עם הדרך הנכונה - אלא הוא כלל לא ידע מהי המשמעות של 'דרך נכונה'.

יתכן שאולי זה קצת הגזמה?

יתכן שהדברים נשמעים קצת מוגזמים ואולי גם קצת קיצוניים: מה זאת אומרת? הרי מדברים כאן מיהודים שומרי תורה ומצוות, יהודים 'בני תורה' שיושבים ולומדים תורה, ועליהם אומרים שאם אינם חושבים - הם לא יודעים כלל מהי הדרך הנכונה? איזה יהודי חרדי שומר תורה ומצוות אינו יודע שהדרך הנכונה היא להיות יהודי ירא ושלם?

יותר חשוב לך ומה פחות חשוב לך? כאן באים דבריו הנוקבים של רבינו המסילת ישרים שמביא את דברי חז"ל (בבא בתרא עה:). "על כן יאמרו המושלים בואו חשבון, על כן יאמרו המושלים ביצורם, בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עברה כנגד הפסדה". ההחלטה שלך תלויה בשיעור ההתבוננות שחשבת אודות 'חשבוננו של עולם', איזה משקל יש בעיניך ל'מצוה' כנגד העבירה!.

פרשת דרכים - באיזה שכונה להתגורר?

דוגמה נוספת היא מקום המגורים. אדם עומד לפני פרשת דרכים, הוא עומד לרכוש דירה, ומסתפק היכן לגור: מצד אחד יש לו יכולת להתגורר בשכונה חרדית, במקום שהסביבה טובה ונעימה. אבל בגשמיות זה קשה, דירה קטנה וצפופה, והמחירים יקרים מאוד. ומצד שני הוא יכול לצאת מהשכונה וללכת לגור בשכונה מודרנית יותר, שם תהיה לו דירה גדולה ונאה, והמחירים אינם יקרים כל כך. אבל כל האזור מסביב אינה חרדי כל כך. אך המשמעות של זה, שברוחניות זה נראה לא טוב, ובפרט עבור הילדים, ברור שהחינוך של בניו ובנותיו יהיה במדרגה נחותה בהרבה בשכונה כזאת - ביחס לחינוך הטוב וההשפעה הטובה שיהיה לילדיו אם יתגורר בעיר שיש שם הרבה עובדי ה' וקהילות חרדיות.

ההבדל הוא גדול מאוד, ממש לאין ערוך. נו, מה עושים כעת? יש לפניו שתי דירות, והוא צריך לבחור ביניהם, עליו להחליט החלטה. נו, מה הוא יחליט? כאן מתעוררת שוב האמת שרבינו בעל המסילת ישרים אומר כאן: אדם שאינו חי את חייו עם חשבון, ומעולם לא חישב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה - לא יוכל לדעת מהי הדרך הנכונה! הוא יעדיף להתגורר באזור מודרני, והילדים יהיו ילדים בינוניים - 'מהיכתי תיתי'. למה? פשוט, כדי שיהיה

פרק ג'

הנה הרוצה לפקח על עצמו, שתיים הנה ההשקפות הצריכות לו. האחת, שיתבונן מהו הטוב האמיתי שיבקח בו האדם והרע האמיתי שיגנים ממנו, והשנית, על המעשים אשר הוא עושה לראות אם הם מקלל הטוב או מקלל הרע.

לו יותר קל ונעים בגשמיות! הנוחות וההרווחה שלו בחיי שעה' חשובים לו יותר מהדורות שלו! כך נראה מי שחי ללא התבוננות.

פרשת דרכים - איזה שידוך לבחור?

הספקות הללו מצויים מאוד גם בענייני שידוכים. אדם צריך לעשות שידוך עם אחד מבניו או בנותיו. הוא עומד בפני פרשת דרכים: מצד אחד, מציעים לו שידוך אחד עם פעמוני זהב... אצל אחד השידוך הנחשק הוא 'יחוס' משפחה מכובדת. אצל אחר השידוך הנחשק הוא משפחה מכובדת עם הרבה הבלים חיצוניים. לגבי אדם שלישי הכוונה למשפחה עשירה עם הרבה כסף וכבוד. בקיצור החיצוניות זוהרת ונוצצת מכל צד, אבל התוכן מאוד חלש, כן, בוודאי, מהיכתי תיתי, זה לא רע, אבל אם לא היה לזה את הזוהר החיצוני, הוא בוודאי לא היה מסכים לשידוך כזה עבור בנו.

והנה מצד שני מציעים לו שידוך אחר, עם קרן טוב, יש תוכן טוב ונעים, מלא יראת ה', ממש כפי שהוא שאף וקיווה תמיד עבור בנו, אבל אין כבוד או חן חיצוני למשפחה מסביב, זוהי משפחה פשוטה בלי שום פעמונים.

נו, הוא עומד וחושב: באיזה שידוך אבחר? מה חשוב יותר ומה חשוב פחות? גם כאן אפשר לראות: שאדם שאינו מחשב את 'חשבוננו של עולם', ואינו מתעמק לחשוב מה יותר חשוב בעולם הזה, הוא כנראה יבחר בשידוך הנוצץ

ג.

חשבוננו של עולם: המערכה נגד היצה"ר ע"י חשבון הנפש

מאובי תחכמי - מהתגברות היצה"ר יש ללמוד גודל ערך חשבון הנפש

זה כלל גדול בעבודת ה', הרוצה ללמוד על ערכו של כל דבר בעבודת ה', עליו ללמוד מהיצר הרע עצמו, שכל דבר שהיצר מתאמץ ומשתדל להרפות את האדם ממנו, אות הוא לרום ערכו וגודל חשיבותו. כי הלא היצה"ר הוא אומן במלאכתו ויודע היטב איך ללכוד את האדם ברשתו, ואיך למנוע מלמלא את תפקידו בעולם ולעכבו מלהתעלות בעבודת ה', ומאובי תחכמי להבין שכל דבר שהיצר ר"ר מתאמץ נגדו מאוד, צריך האדם להתגבר בו ביותר גם הוא כנגדו, וזהו המפתח לעליה.

והדברים אמורים גם לענין חשבון הנפש, כי עינינו רואות שהיצה"ר מתגבר מאוד בזה לעכב את האדם מלעשות חשבון הנפש, כי יודע הוא שאם האדם יעשה חשבון הנפש אזי בוודאי יתגבר עליו ויעלה מעלה מעלה בעבודת ה', ולכן חושב מחשבות ותחבולות איך לבלב את האדם ולמונעו שלא ימצא זמן ופנאי בנפשו להתעורר ולעשות חשבון הנפש, כי יודע שבוזה תלוי כל הצלחתו להפיל את האדם, ואם יזניחו ויניחו

והזוהר, ועל התוכן הוא יתנחם בקלות ויאמר: "יהיה טוב! זה יעבור! בעזרת ה' זה הכל יסתדר היטב..." אך לעומת זאת אדם שכן מתבונן וחי עם חשבון, עומד מן הצד, וממש אינו מסוגל להבין: "למה אתה מוותר על העיקר ואתה מתעסק בטפל שבטפלים? אתה בוחר לעצמך שידוך 'אפס', והכל בעבור קצת כסף וכבוד? האם אתה נורמלי?!"

החלטה של הנפש הבהמית

על דרך זה קיימים אלפי שאלות וספקות שהאדם ניצב מולם בכל יום יום, ועליו לעשות החלטות גורליות. ואנו רואים שאנשים אכן טועים, והם ממשיכים לטעות שוב ושוב. ומדובר כאן אפילו ביהודים טובים ו'בני תורה' שיושבים ולומדים בהתמדה. איך זה מגיע אליהם? מה השרש להחלטות השגויות? זו תוצאה של כך שהם מעולם לא חישובו 'חשבוננו של עולם'! הם לא התיישו לחשוב בישוב הדעת: מה 'חשוב' ומה לא 'חשוב', מה צריך 'להחשיב' ומה צריך 'לא להחשיב'. ועל כן אין להם מהלך מחשבה איך להחליט החלטות נכונות, המושכל ראשון שלהם (אינסטינקט) מבוסס על הנטיות הגשמיות - וזה המכריע לכל הספיקות שלהם.

בלא התבוננות אדם נכשל ונופל כעיוור באפילה

מכל זה אפשר להבין, שמה שרבינו בעל המסילת ישרים אומר, שאדם שאינו מתבונן הרי הוא כעיוור המתהלך באפילה, אין זה רק משל בעלמא, אלא זה ממש פשוטו כמשמעו! אדם שאינו מחשב 'חשבוננו של עולם' - פשוט לא מבין כלום בחיים שלו! ועל כן חובתו של אדם היא להרגיל את עצמו תמיד בדבר הזה: "הוי מחשב חשבוננו של עולם", עליו להתעמק ולחשוב ולברר, מה חשוב בחיים ומה לא חשוב בחיים, מה נכון ומה לא נכון.

נקודות:

ומתוך חשבון הנפש ישפוך לבו אל ה', ולא דוקא שצריך להאריך הרבה בתפלה ארוכה, אלא רק יציע מחשבותיו לפניו: רבש"ע נכשלתי, כזאת וכזאת עשיתי, וכעת נשאתי לבי ונדבה רוחי לשוב אליך באמת, אנא תן לי סייעתא דשמיא וסייעני להתחזק ביראתך, עזור לי שאוכל למלא את שאיפותיי מן הכח אל הפועל

~

היצה"ר מנסה ומחפש להטריד את האדם ולמונעו מלעשות חשבון הנפש, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, יום אחד נתן לו אמתלא שכעת אין לו פנאי לעשות חשבון הנפש, ולמחר באמתלא אחרת, וכך עוברים עתים ועידנים שדוחה בדיחוי אחר דיחוי, כך שיתכן שיעברו ימים ושנים בלא חשבון, וכך עוברים החיים בלי שום התבוננות

איך הוציא מפיו מאה ברכות? האם אמרם כהלכה? והאם כיוון בהם כראוי?

חשבון הנפש על חבר רע המפריע בעבודת ה'

עוד דבר שצריך אדם לחשוב חשבון הנפש: האם יש לו חבר שאינו טוב עבורו שמפריעו ומונעו מלהתעלות בעבודת ה'? ואם אכן יש לו חבר כזה, אזי יקבל על עצמו לנתק את הקשר תיכף מיד ולהתרחק ממנו. וכמובן שיזהר שלא לביישו, אלא יתייחס אליו באדישות עד שעם הזמן יראה הלה שאינו מתייחס אליו כחבר טוב וממילא יניחוו לנפשו.

וכך צריך אדם לחשב חשבוננו דבר יום ביומו, עד שתתבהר לו תמונה כללית מהנהגתו במשך כל היום, ומתוך כך יקבל על עצמו שלמחרת ישתדל להתחזק יותר ולתקן את מעשיו באופן שיתאימו לתכליתו בעולם.

תפלה ובקשה מתוך חשבון הנפש

ומתוך חשבון הנפש ישפוך לבו אל ה', ולא דוקא שצריך להאריך הרבה בתפלה ארוכה, אלא רק יציע מחשבותיו לפניו: רבש"ע נכשלתי, כזאת

וכזאת עשיתי, וכעת נשאתני לבי ונדבה רוחי לשוב אליך באמת, אנא תן לי סייעתא דשמיא וסייעני להתחזק ביראתך, עזור לי שאוכל למלא את שאיפותיי מן הכח אל הפועל.

ומתוך תפלה זו שוכב לישון, ובבוקר תיכף כשמתעורר משנתו ופוקח עיניו ואומר ומשבח 'מודה אני', יחשוב מיד: היום יהיה יום טוב, היום אתאמץ למלא את היום כולו בעבודת השם כראוי, וכך מתחיל את היום ביסוד איתן, ובוודאי יפעל שכל היום אכן יהיה בנין חזק של עבודה.

זמנים שונים לחשבון הנפש

חשבון הנפש אינו צריך להימשך זמן רב, ואין בזה כלל שווה לכל, אלא כל אחד צריך להכיר את עצמו לפי טבעו ומידתו כמה זמן צריך להשקיע בזה. ובערש"ק ישהה קצת יותר בסדר החשבון, ויעשה חשבון יותר כללי על כל השבוע, איך עבר עליו השבוע ומה צריך הוא לתקן, וכמובן שבחודש אלול וימים נוראים יש צורך להקדיש יותר זמן לחשבון, לערוך באריכות חשבון השנה מה הועיל? ומה הפסיד? ועל מה צריך לעשות תשובה וכו'?

ועכ"פ צריך לייחד זמנים קבועים לעבודת החשבון, ותמיד ישפוך לבו בתפלה שיצליח בעבודת ה', ויטכס עצות איך להתעלות יותר. ועי"ז נחשב שהוא מנהל ומפקח על המסחר וה'עסק' של עבודת ה', והכל מתנהל בחשבון תמידי על כל רווחיו והפסדיו.

ובאמת, עיקר הרווח הוא עצם זה שקובע זמן עבור חשבון הנפש, בזה כבר הרוויח פלאות, ועצם החשבון שעושה יש בכוחו לעורר את האדם ולהביאו להשגת מידת הזהירות - לשקול את כל דרכיו במידה ובמשקל, כיון שהוא חי עם חשבון.

התגברות היצה"ר למנוע אדם מלעשות חשבון הנפש

וכפי האמור, היצה"ר מנסה ומחפש להטריד את האדם ולמונעו מלעשות חשבון הנפש, היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, יום אחד נותן לו אמתלא שכעת אין לו פנאי לעשות חשבון הנפש, ולמחר באמתלא אחרת, וכך עוברים עתים ועידנים שדוחה בדיחוי אחר דיחוי, כך שיתכן שיעברו ימים ושנים בלא חשבון, וכך עוברים החיים בלי שום התבוננות.

ובפרט בדורינו שנתרבו הטרדות והבלבולים עד אין סוף, כי אנו מתגוררים בעיירות גדולות שהטרדות מרובות מאוד, ועוסקים ומקושרים עם אנשים הרבה יותר ממה שהיה בדורות הקודמים, ואנו טרודים בכל מיני שעבודים שלא היו בימים מקדם, ובפרט ריבוי השעבודים הנגרמים ונובעים מכל הכלים והמכשירים השונים שמתחדשים בכל יום - שמתקשרים ומפספסים כל היום וכל הלילה - שכל זה הוא בוודאי מתחבולות היצר כדי להפסיד את הישוב הדעת, ובכך מנסה להפריד את האדם מתכליתו ולהסיר את ליבו מלהיות פנימי ובעל מחשבה.

התגברות נגד היצה"ר ולמצא זמן לבודד את המחשבה בחשבון הנפש

ועל כן מי שחשקה נפשו להתעלות בעבודת ה', צריך להתחזק בכל תוקף ועוז, ולא יניח ליצה"ר לבלבלו בדברי הבל, אלא יתגבר לעשות חשבון נפש בקביעות ללא התייחסות לעיכובים. וישתדל לטכס עצות איך להתנתק מכל הטרדות, ולהיות בעל מחשבה - 'איש מחשבתי', ולא להיות כ"כ מחובר אל כל אירועי העולם ורעש העיר, ושאר הדברים המוציאים את מחשבת האדם מהמהלך הטבעי, ולמצוא זמן לבודד את מחשבתו ולהתבונן בחשבון הנפש.

ומה מאוד יקר וחשוב הוא הבחור שבוחר לפרוק מעליו את עול חשבונות רבים ולהסיר ממנו את כל הבלבולים הללו, ומשתדל להתחזק מכל העיכובים והמניעות, ומתחכם על תחבולותיו של היצר, להתבודד בינו ובין קונו כדי להיות מאותו המארי דחושבנא, - שבוודאי יכול להיות בהתבודדות בעיר גדולה ג"כ, וכמובן שהתבודדות צריכה להיות במידה ובמשקל, כי הלא אחז"ל (כתובות יז.) 'לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות', אבל רק כמה שמוכרח לבריאות נפשו, אבל העיקר הוא שישתדל לקבוע בנפשו עבודת החשבון, ובה יזכה להתעלות למדרגות רמות ונפלאות, ובוודאי ישיג גם סייעתא דשמיא למלא את חובתו בעולמו.

• הרה"ק בעל 'אמרי נועם' מדויקוב זי"ע, התפרסם מאד בדברי תורתו החריפים והעמוקים. כאשר היה האמרי נועם רך בשנים כבן שמונה, פעם באיזה שבת בעת סעודה שלישית פנה אליו זקינו הרה"ק מראפשיץ זי"ע ואמר לו: 'מאיריל', זאג תורה' [מאיריל, אמור תורה]. ענה האמרי נועם ואמר על מה שאומרים בזמירות 'ראותו כי כן אדומי העוצר', ופירש כי לעתיד לבא ישאל הקב"ה את הס"מ [השר של אדום] אם הם ג"כ קיימו את תרי"ג מצוות התורה, וזה פירוש 'ראותו' בגימטריא תרי"ג 'כי כן אדומי העוצר' האם אכן גם אתם קיימתם את התרי"ג מצוות. כאשר סיפר כ"ק מרן רבינו הזקן עובדא זו, הוסיף ואמר: 'דער ראפשיצער זיידע האט געזעהן אז ער וועט זיין א גרויסע תורה זאגער, האט ער אים געהייסן זאגן תורה' (וקיי הרה"ק מראפשיץ ראה שהוא ירבה מאד באמירת תורה, ולכן צייה עליו לומר תורה בפניו).

ואכן האמרי נועם היה מרבה מאד באמירת דברי תורה, פעם שָׁח חתנו הרה"ק בעל 'אהבת ישראל' מוויזניץ זי"ע, כי הוא התגורר אצל חמיו בדויקוב אחר נישואיו למשך תקופה קצרה של בערך שנה ומחצה, ומדברי התורה שאמר האמרי נועם באותה תקופה קצרה, היו יכולים לכתוב עשרה כרכים של 'אמרי נועם', מרוב דברי התורה שאמר, והספר 'אמרי נועם' שיש בידנו הוא ממש רק מעט מזעיר מדברי תורתו.

• פעם שהה הרה"ק הרבי ר' אליעזר מדויקוב זי"ע בצלול של הרה"ק בעל 'עטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע ביחד עם בנו האמרי נועם שהיה אז עוד ילד, ולאחר שאמר הרה"ק מזידיטשוב תורה, אמר: 'דער קליינער כאפט מיר ארויס די ווערטער פון מויל' (קטן זה - דיינו האמרי נועם - מושך לי את המילים מן הפה).

• בצעירותו היה האמרי נועם מתמיד גדול, אבל בזקנותו כבר לא ראו אותו לומד כל כך. פעם התבטא ואמר על כך: 'זוי לאנג איך האב נאך געמיינט אז 'שור שנגה את הפרה' מיינט א אָקס האנט געשטויסן א קוה, האב איך נאך געלערנט, אבער אז איך זעה א ס'מיינט גאר עפעס אנדערש...' (כל עוד שעור חשבתי כי 'שור שנגה את הפרה' מתכוונים לשור שנגה כפרה, הייתי עוד לומד, אבל כאשר אני רואה שהכוונה היא לדברים אחרים לגמרי...), כי לעת זקנותו התעסק בדבקות ויחודים ע"פ פנימיות התורה.

• האמרי נועם היה חתן אצל משפחת 'פיצעלעס', וכבר ראה זאת זקינו הרה"ק מראפשיץ ברוח קדשו שנים רבות לפני כן. וכך היה מעשה, שנה אחת לפני חג הסוכות לא היו אתרוגים להשיג בכל גלילות ראפשיץ, וכך נכנס הרה"ק מראפשיץ להיום טוב סוכות בלי ד' מינים.

• פעם היה מעשה אצל הרה"ק רבי יהושע'לע מדויקוב זי"ע בן האמרי נועם, שהגיע לפניו אדם אחד וטען שהוא קרוב משפחתו, כי הוא מקרובי משפחת פיצעלעס משפחת אמו. ענה לו רבי יהושע'לע בצחות לשונו: 'רבי מאיר חייש למיעוטא, אבל למיעוטא דמיעוטא לא חיישינן...' שכן שמו של אביו הק' היה רבי מאיר, ואכן היה לו שייכות למשפחת 'פיצעלעס' שהוא לשון של דבר קטן ומועט, אבל לקרובי משפחה של קרובי משפחה זו כבר אין שייכות...

• כ"ק רבינו הזקן זי"ע היה מאוד דבוק בדודו הק' האמרי נועם, [וגם היה הסנדק שלו]. והנה הרה"ק מראזוואדוב זי"ע היו לו כמה פעמים טענות על אחיו האמרי נועם שנוהג לדבר בהרחבה על עצמו, ואז היה כמה פעמים נוהג כ"ק רבינו הזקן 'זיך אָנצונעמען' (להתערב ולדבר טוב) עבורו, לפי שהיה מאד דבוק בו.

כ"ק רבינו הזקן היה אומר כי היתה לאמרי נועם צורה מאירה כזאת, עד שכל הרואה אותו היה נעשה בשמחה, כי היה זיו פניו מבהיק ומשמח את כל רואיו. וסיפר עוד, כי הוא זוכר שכאשר עוד היה ילד רך בשנים והיה רואה את דודו הק', היה רוצה פשוט לרקוד מרוב שמחה, כי היתה צורתו כל כך 'א שמחה'דיגע צורה' (צורה מלאה שמחה).

פעם אמר כ"ק רבינו הזקן: 'ווען משיח וועט קומען וועל איך גיין צי'ם פעטער' (כאשר יבא משיח אלך אל דודי - האמרי נועם). ובאמת מה שאמר 'ווען משיח וועט קומען' היה כינוי, כי היתה כוונתו אל עולם האמת, אשר בעולם האמת ילך אל האמרי נועם, וזאת מחמת רוב דביקותו בו.